



Ayer'in metafizik eleştirisi: Felsefenin çıkmaz sokağı olarak metafizik

İlyas Altuner*

Özet

Aristoteles tarafından en üstün bilim olarak anılan metafizik, zamanla bilimlerin kraliçesi olma özelliğini yitirmiş ve Viyana Çevresi filozoflarınca felsefenin yalnızca dil analizine indirgenmesiyle birlikte tamamen yadsınmıştır. Ayer doğrulamacılık ilkesine uyarlanamadığı gerekçesiyle metafiziği reddetmiş ve onun felsefeden elenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayer'in doğrulamacılıktan kastı, deney ve gözlem yoluyla bir şeyin ortaya konulmasıdır. Bu da, Wittgensteinci deyişle, anlamın ya da olgunun resmini çizmek demektir.

Anahtar Kelimeler: Metafizik; doğrulanabilirlik; önerme; olgu; deneyim.

Ayer's critique of metaphysics: Metaphysics as dead end of philosophy

Abstract

Metaphysics, which is mentioned as the highest science by Aristotle, has lost its property of the queen of sciences more and more, afterwards it has been denied wherefore philosophy had been reduced to language analysis by philosophers in the Vienna Circle. Ayer has rejected metaphysics and he has argued that it had to be eliminated from philosophy because it was not be able to adapt to verifiability principle. Ayer's purpose of verifiability is that to be proved something by experiment and observation. This, with Wittgensteinian statement, is to say drawing the picture of meaning or fact.

Keywords: Metaphysics; verifiability; proposition; fact; experience.

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, Felsefe Tarihi Doktora Öğrencisi.
E-mail: altuneril@yahoo.com.

Metafizik Eleştirilerine Giriş

Felsefenin doğuşundan bu yana önemini hiç yitirmemiş olan ve Aristoteles tarafından en üstün bilim olarak gösterilen metafizik (Aristotle, 2004: 1026a30), zaman zaman bazı eleştirilere hedef olsa bile yine de saygınlığını uzun süre korumuştur. Çağdaş felsefede metafiziğe karşı ciddi eleştiriler yapıldığı ve bu eleştirilerin Locke ve Hume ile ileri düzeye ulaştığı görülür. Locke'un doğuştan idelerin olmadığını ve insan aklının bir *tabula rasa* olarak bütün bilgilerini deneyimlerden elde ettiğini savunması (1974: 1.1.1), ardından Hume tarafından metafizik yargıların olgusal temellendirmeye açık olmamasından dolayı birer safсата oluşunun dile getirilişi (1995: 173 vd.),¹ metafiziğe karşı oldukça ciddi eleştiriler yapılmasını ve onun bilimlerin kraliçesi olma sıfatının sorgulanmasını gündeme getirmiştir. Bunun yanı sıra metafiziği savunan büyük filozofların bulunması, bir taraftan da onu yine güçlü bir bilim olarak yaşatma imkânının olduğuna felsefe çevrelerini ikna etmiştir. Ancak Kartezyen felsefenin merkeze aldığı metafizik dünya görüşünün artık ciddi bir eleştiriye tabi tutulması gerektiğini görmüş olan Kant tarafından bu felsefeye yöneltilecek eleştiriler, sonraları metafiziğin artık önemsiz bir bilim olarak görülüp anlamsızlaştırılmasına neden olmuştur. Oysa Kant'ın amacı metafiziğin anlamsızlaştırılarak bir yana bırakılması olmamıştır, aksine o, metafiziğin imkânının saf aklın değil de pratik aklın sınırları içerisinde ele alınabileceğini söylemiş ve buna ilişkin çalışmalar yapmıştır.

Kant, metafiziği aklın bir tür yanılması olarak görürken, yine de aklın metafizik olanı düşünmekten kesilemeyeceğini öne sürer (1929: B307-8). Aklın antinomileri olarak bilinen bu durum karşısında metafiziğin olgusal olanın ötesinde bir kendinde varlık alanıyla kurduğu bağıntı, böylece yanılısma olmaktan öte geçemeyecektir. Kant bunu kendi eleştirilerine temel olan şu meşhur önermeden yola çıkarak ileri sürmüştür: "İçeriksiz kavramlar boş, kavramsız görümler kördürler." (1929: A51/B75). Bunun da temel dayanağı, aklın a priori kategorilerinin yanında duyuların da a priori kategorilerinin olduğudur. Duyuların a priori kategorileri olan *uzay* ve *zaman*, insan aklını sınırlandırırken, aklın transandantal alanla ilişki kurduğu sırada boş idelerle uğraşmış olacağını göstermektedir. Kant ile birlikte başlayan bu eleştirel felsefe eğilimi, metafizik eleştirilerinde çok önemli yer tutmuş ve kimi felsefe akımlarına yol gösterici olmuştur.

Modern zamanlarda Frege ve Russell tarafından geliştirilen mantıksal atomculuk, Wittgenstein ile birlikte zirveye ulaşmış ve felsefe yalnızca mantıksal anlamda bir dil

¹ Hume, burada olguya ve varlığa ait şeyler üzerinde deneysel usavurmaların olmadığını söylemesi halinde eserin ateşe atılıp yakılmasını önermektedir.

analizine indirgenmiştir. Özellikle ilk dönem Wittgenstein felsefesinin temel eseri olan *Tractatus Logico-Philosophicus* tarafından dillendirilen olgusal temellendirmeye birlikte, bir şeyin doğruluğu yani olgusal olması, aynı zamanda onun anlamlı oluşuyla özdeşleştirilmiştir. Bunun üzerine metafizik ifadelerin kendisi, mantıksal düzlemde olmayan hiçbir ifadenin önerme olamayacağı ve dünya hakkında bir yargıya başvuramayacağı ölçütü göz önüne alınarak anlamsız, hatta saçma sayılmıştır (Wittgenstein, 2000: 1.13). Dilde bulunan sözcüklerin oluşturduğu cümlelerin birer önerme olabilmesi için olgusal olmasını zorunlu gören bu mantıksal tutum, yalnızca metafizik olanı değil, aynı zamanda onunla ilişkili olan her şeyi anlamsız görmüştür. Bunlara başta teoloji, etik ve estetik olmak üzere bütün olgusal olmayan dinsel ve aksiyolojik ifadeleri barındıran alanlar eklenmiştir.

Bütün bu gelişmeler sırasında Schlick ve Mach'ın kurduğu Viyana Okulu'nun temsilcileri tarafından daha katı bir şekilde dile getirilmeye başlanan bu tutum, fizik bilimindeki gelişmelerden de destek almış ve metafizik olan her şeye karşı çıkararak bütün bir felsefe geleneğini neredeyse anlamsız saymıştır. Wittgenstein'ın dilin sınırlarının dünyanın sınırlarıyla aynı olduğunu söylemesi (2000: 5.6) ve varlığa gelen her şeyin olgularla sınırlandırılması görüşünü savunması, metafiziğe ilişkin yargıların anlamsızlaştırılmasına neden olmuştur. Wittgenstein metafiziğin yokluğundan değil de anlamsızlığından bahsetmiş, ancak mantıkçı pozitivistin yorumlarıyla birlikte metafizik karşıtlığının önemli figürü hâline getirilmiştir. Bütün bunların yanında matematik mantık çalışmalarının sonucu olarak metafiziğin mantıksal yapısının bulunmadığını yani hiçbir şeyi imlemediğini söylemeye kadar varmıştır. Bu alanda Russell ve Whitehead tarafından kaleme alınan *Principia Mathematica* büyük bir önem taşımasına rağmen, asıl etkinin Frege tarafından yapıldığı görülmektedir. Viyana Okulu içinde bizzat bulunan tek İngiliz felsefeci olan Ayer tarafından Anglo-Sakson dünyaya taşınan bu olgucu görüş, onun *Dil, Doğruluk ve Mantık* adlı eseriyle birlikte bütün metafizik felsefelerde etkiler bırakan bir yapıya bürünmüştür.

Metafiziğin Elenmesi

Ayer'ın kitabının ilk konusunun “Metafiziğin Elenmesi” oluşu, mantıksal olguculuğun ilk hedefinin de metafizikten kurtulmak olduğunu anlatmaktadır.² Filozofların geleneksel tartışmalarının büyük ölçüde verimsiz olması yanında ayrıca gereksiz olduklarını söyleyerek kitabına giriş yapan Ayer, filozofların yaptıkları işin hangi öncüllerden yola çıktığını sorgulamakla metafiziğin belirli bir eleştirisinin yapılabileceğini belirtmektedir (Ayer, 1998:

² Metafiziksel kuramlar ve onların eleştirilerine yer verdiği görüşleri için bkz. Ayer, 1973: 7 vd.

11). Ayer, burada bir Kant eleştirisi yaparak onun metafiziğin imkanını yalnızca duyularla elde etmenin mümkün olmadığını, oysa bir başka alanda metafizikten bahsedilebileceğini söylemesinin yine de bir çelişki olduğunu söylemektedir (1998: 12). Kant'a göre metafizik bir önermenin akıl tarafından düşünülmesi sonucunda, metafiziğin imkânsızlığından değil de duyuların yetkinsizliğinden bahsedilmesi gerekmektedir. Bu şekilde duyulardan yoksun olarak bir bilgiye ulaşamayan saf aklın yanılısamaya düşerek bir *antinomi* üretmesi söz konusu olacaktır. Oysa Ayer, duyu ötesi bir varlık alanından bahsetmenin imkânının onu bilmekle aynı olduğunu belirtmektedir. Çünkü ona göre böyle bir alandan söz eden kişinin en azından o alanın varlığını bilmesi gerekmektedir, ki o burada Wittgenstein'in *Tractatus*'un önsözünde yazdığı bir önermeden hareket eder: "Düşünceye bir sınır çizilebilir için, bu sınırın iki yanını da bilmek gerekir." (2000: Önsöz). Ayer'a göre, bir metafizik önermenin yanlışlığını ortaya koymak için, o önermenin olgusal durum hakkında bir şey söyleyip söylemediğini test etmeye olanak verecek bir ölçütün düzenlenmesi ve ele alınan metafizik yargıların bu ölçüte uymadığının gösterilmesi yeterlidir (1998: 13).

Ayer, felsefenin işlevi bakımından metafiziğe yer verilemeyeceğine değinerek Kant gibi o da Descartes felsefesinin temellerine yaptığı eleştiri ile bunu göstermeye çalışmaktadır. Descartes'ın amacının yalnızca bir sezgisel öngörüyle doğru bilginin imkânını bulmak olmadığını, aksine onun yadsınması iç-çelişkili olan önermelere dayandığını söylemektedir. Ona göre, böyle bir durumda iç-çelişkili olmanın non-cogito'nun kendini olumsuzlamasına bağlı oluşu, hiçbir önermenin bunu gerçekleştirememesinden dolayı cogito'nun kendisinin imkânsızlığını ortaya koymaktadır. Belli bir anda bir düşüncenin ortaya çıkışı, başka bir anda başka bir düşüncenin ortaya çıkışını garanti etmez (1998: 24-5). Böylelikle Ayer, metafiziğe düşmeksizin ilk ilkelerden elde edilecek bilginin yalnızca a priori olması gerektiğini ve bütün a priori önermelerin de totoloji oluşturacağı için bunun imkânsız olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

Doğrulanabilirlik Kategorileri

Ayer'a göre görünüşteki olgu bildirimlerinin sınanmasındaki en temel ölçüt *doğrulanabilirlik* olmalıdır. Bir kimse, bir önermenin anlatmak istediği şeyi nasıl doğrulayabileceğini, yani belli koşullar altında hangi gözlemlerin kendisini bu önermeyi doğru ya da yanlış olarak kabul ya da redde götüreceğini biliyorsa, bu önerme o kişi için olgusal bir anlam taşır. Bir önermenin hangi yolla doğrulanabileceğinin sorulmasından sonra, eğer onu doğrulamaya götüren bir kanıt yoksa bu önerme bir *sahte önerme*dir ve bu önerme

hakkında gerçek bir soru sorulamaz demektir (1998: 13). Ayer, ayrıca doğrulanabilirlik ilkesini de pratik ve ilkesel olarak doğrulanabilme yönünden iki kategori hâlinde sunmaktadır. İlke olarak doğrulanabilmede, olgunun yahut gözleme dayalı şeylerin ya varlığını kanıtlama ya da önermelerin totolojik olması durumu vardır. Oysa bir pratik doğrulamada, bilgimizin dışında ve gözlem sınırlarımızın ötesinde bulunan nesnelere ilişkin bir durum söz konusudur. Örneğin, Ay'ın görünmeyen yüzünde dağların olduğu söylemi bu türden bir doğrulamadır. Ancak bu tür önermelerin daha sonra yeterli bir gözlem sayesinde ilkece doğrulanabileceği varsayımından hareketle, onların anlamlı olduğu varsayılmalıdır (1998: 14).

Buradan Ayer ve Viyana Çevresi'nin deneyim dediği şeyin bilimdeki deneye koşut olduğu görülmektedir. Zira doğrulanabilirlik ölçütü bakımından dile gelen şey, gözlemlenebilen olgulardan başka bir şey değildir (İyi, 1999: 115 vd.). Mantıksal pozitivistlerin esasının, basitçe bütün deneyime dayalı ifadeler yani dünya hakkındaki söylemlerin test edilebilir olması gerektiği şeklinde ifade edilebilir. Eğer bir ifade test edilemiyorsa, deneye dayalı bir anlamı da yoktur. Burada *test edilebilir* ya da *doğrulanabilir* olmak ile mantıkçı pozitivistlerin demek istedikleri, duyular vasıtasıyla *sezilebilir* olmaktır.

Ayer tarafından yapılan bir başka ayırım, doğrulanabilirlik teriminin güçlü ve zayıf anlamları arasında yapılması gereken ayırımdır. Bir önerme eğer doğruluğu deneyle kesin olarak saptanıyorsa, o önermenin güçlü; eğer deney onu olası kılıyorsa, onun da zayıf olduğu söylenebilir. Oysa bir metafizik önermenin ancak doğrulanabilir olduğu zaman gerçek olabileceğini söyleyebilecek bir terimin hangi anlamda kullanılacağını belirten bir durum söz konusu değildir (1998: 14-5). Ancak Ayer burada bir soruna daha işaret eder ki, o da doğrulanabilirliğin kesin olarak ele alınmaması gerektiğidir. Kimi olguların önerdiği kesin olarak doğrulamanın ele alınışının asla kanıtlanamayacak olan birtakım önermelere uygulanması (Altuğ, 2004), bizi onların metafizik önermeler olduğu sonucuna götürür ki, bu durum oldukça sakıncalıdır. Ona göre “Bütün insanlar ölümlüdür” gibi önermelerin hiçbir zaman tam olarak kanıtlanması mümkün olmadığından, doğrulanabilirliğin *kesin* olmak yerine *olası* olmak durumunda olduğu gözden kaçmamalıdır. Bu durum, herhangi bir olguya ilişkin ifadenin, olumsuzluk derecesi ne olursa olsun, ileride gerçekleşebilecek olan bir deneyle yanlışlığının ortaya konulabileceği anlamına gelir. Kısaca söylemek gerekirse, zorunluluk ile varlık, mantıksal açıdan birbiriyle bağdaşmaz kavramlardır.

Bütün insanların ölümlü oluşu, kesin olarak çözülemeyen bir sorun yani tümevarımın gerçekleşmediği bir durum olarak onların anlamsızlığını ortaya koymuş olacaktır. Bu durum ise, onların metafizik önermelerle aynı kategoride değerlendirilmesine yol açtığından, neyin

metafizik olup olmadığı da bir sorun olacaktır (1998: 15). Çünkü bir önerme anlattığı şey bakımından ya analitik ya da deneysel olarak doğrulanabilir durumdaysa, onun gerçek anlamı vardır demekle, gerçek anlamı olmayan bir şeyin bir önermeyi dile getirmediği itirazıyla karşı karşıya gelmek durumu söz konusudur. Ayer bu durumun yalnızca terimsel güçlükler doğurduğunu ve bu güçlükleri aşmak için ya önermeyi ortadan kaldırarak doğrulanabilirlik ilkesinin yalnızca tümcelere uygulanması ya da önermenin kullanım alanının genişletilmesi gerektiğini belirtmektedir (1998: 130-2).

Metafiziğin A Prioriliği Tartışması

Ayer'a göre metafizik önermelerin anlamsızlığı, onun duyu-deneyimlerine açık olmayışıyla gösterilmektedir. Duyuların kimi zaman yanıltıcı olduğu kabul edilse bile, bunu bize haber verenin de yine duyular olduğu göz önüne alınırsa, duyulara konu olan şeylerin yanıltıcılığını saptamada yine duyulara güvenmekteyizdir. Buna göre duyu-deneyinin gerçek dışı olduğunu savunan idealist görüşlerin elenmesi gereklidir (1998: 17). Bir nesnenin gösterilebilmesi, onun dilde betimlenmesini zorunlu kılar. Eğer bir tümce bir önerme anlatacaksa, bir nesne-durumunun adını vermesi yetmez, aynı zamanda onun üzerine bir şeyler söylemesi gerekir (1998: 68).

Ayer, metafizikçilerin söylemlerinin anlamsız olduğu olgusunun, onların yalnızca olgusal içerikten yoksun olmalarından dolayı değil, aynı zamanda metafizik söylemlerin a priori olmadığı sonucundan da çıktığını belirtmektedir. Çünkü filozoflar, a priori önermeleri totoloji oluşturduğu için her zaman kullanmaya çalışmışlardır. Anlamlı önermeler öbeğinin tümünü deneysel varsayımlarla totolojiler oluşturmakta ve metafizik savlar hiçbir zaman böyle bir içeriğe sahip olamamaktadır (1998: 19). Ayer'ın bu görüşünden, onun a priori olanı metafizikçilerin kullanamayacağını savunduğu sonucu çıkmalıdır. Zira o kendisini bir deneyci saymakla “deneycinin özniteliğinin, her olgusal önermenin duyu-deneyine yöneltimde bulunması gereğine dayanarak metafizikten kaçınmak olduğunu” ileri sürmüştür. O aynı zamanda deneycilik derken, genellikle deneycilikle birlikte giden psikolojik öğretilerden herhangi birine inanmadığını da özellikle belirtmektedir (1998: 49). Ona göre bizim bilgisini edinebileceğimiz şeyler kesinlikle olgulardır ve bu tür psikolojik sezgilerin yanılgıya düşürmesi söz konusudur (Ayer, 1990: 27). Ayer'a göre dolaysız olarak verilmiş olmayan nesnelere varoluşunun a priori bir kanıtını beklemek, boş ve bu yüzden de anlamsızdır. Eğer bunlar metafizik nesnelere değilse, belli duyu-deneylerinin ortaya çıkması, onların varoluşunun gerekli ya da elde edilebilir olan tek kanıtını oluşturacaktır. Uygun duyu-

deneylerinin ise, ilgili koşullar altında ortaya çıkıp çıkmadıkları sorununun da a priori bir kanıtlanma yoluyla değil, edimsel uygulamayla kararlaştırılması gerekir (1998: 97). Eğer bilişsel anlamlı söylem, gözlem yoluyla ya da deneysel olarak doğrulanabilir ifadelerden oluşacaksa, günlük konuşma dilindeki ifadelerin büyük bir bölümü bu ilkeye uygun olarak ifade edilemediğinden dolayı anlamsız olmayla karşı karşıya kalacaktır.

Metafiziğin Gramatik Açıdan Eleştirisi

Ayer'ın metafiziğe yönelttiği temel eleştirilerden biri de *töz* kavramının içeriğiyle ilgilidir ve bunun nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde yapılan spekülasyonlara değinmektedir. Dilde bir şeyin duyulabilir özelliklerinden, onun üstüne söylenebilecek herhangi bir şeyin karşıtı olarak, o şeyin kendisinin yerini tutar gibi görünen bir sözcük ya da deyim içeri sokmaksızın söz etmenin imkânsız oluşu gibi bir durumun var olduğunu ileri süren Ayer, bunun sonucu olarak her adın karşılığında tek bir gerçek varlığın bulunması gerektiği sanısına kapılan filozofların bulunduğunu ve bunun yanlış olduğunu söylemektedir (1998: 19-20). Fakat bir şeyden söz etmek için tek bir sözcük kullanmak ve bu sözcüğü, içinde o şeyin duyulabilir yönlerinden söz edilen tümcelerin gramatik öznesi yapmak gibi bir durumun bulunması olgusundan, hiçbir zaman nesnenin kendisinin bir *yalın varlık* olduğu veya onun, kendisinin görüntülerinin toplamının terimleriyle tanımlanamayacağı gibi bir sonuç çıkmaz. Mantıksal çözülemeye göre, bu görüntüleri aynı şeyin görüntüleri yapan şey, kendilerinin dışındaki bir varlıkla olan bağıntıları değil, birbirleriyle olan bağıntılarıdır ve metafizikçiler kendi dillerinin yüzeysel gramatik özelliği tarafından yanılsamaya düştükleri için bunu görememektedirler (1998: 20).

Gramatik olarak bir düşünce biçiminin metafiziğe götürme yolunun daha yalın ve daha açık bir örneği olarak varlığın metafizik kavramının durumunu örnek veren Ayer, varlık üzerine hiçbir kavranabilir deneyin bize yanıtlanma imkânı vermediği sorular ortaya atma eğiliminin kaynağının, dilde varoluşsal önermelere ilişkin tümcelerle niteleyici önermeler anlatan tümcelerin aynı gramatik biçimde olabilmeleri olgusundan ileri geldiğini öne sürmektedir. Biz özneye bir şey yüklediğimizde, onun var olduğunu da örtük olarak belirtmiş oluruz. Öyle ki, eğer varoluş bir yüklem olsaydı, bütün olumlu varoluşsal önermeler totoloji, bunun yanında bütün olumsuz varoluşsal önermeler de iç-çelişkili olurdu. Oysa durumun böyle olmadığı açıkça bilinmektedir. Ayer'a göre varlık üzerine, varoluşun bir yüklem olduğu kabulüne dayanan sorular ortaya atanlar, dilbilimi yani gramatik ifadeleri ayrıca anlam sınırları dışında izleme yanlışı içerisine de girmiş olmaktadır (1998: 20-1).

Ayer, genellikle varoluşu bulunmayan gerçek varlıklar olduğu aksiyomunun, gramatik öznesi olan sözcük ya da deyim karşılık olarak, bir yerlerde bir gerçek varlığın bulunması gerektiği sanısına kapılanların sözleri olduğunu ifade etmektedir. Çünkü ona göre deneysel dünyada bu varlıklardan birçoğu için yer bulunmadığından, onları yerleştirmek üzere özel bir *deneysel-dışı* dünyadan yardım istenmiştir (1998: 21). Böylelikle Ayer, geleneksel felsefe sorunlarından birçoğunun metafizik ve bu yüzden de yapıntı yani saçma olduğu görüşünün, filozofların psikolojik durumları üzerine inanılması gayet güç varsayımlar yapmayı gerektirmediğini göstermiş olduğu görüşünü savunmaktadır. Metafizikçilerin aksiyomlarının gerçek anlamı olmadığına göre, onların ne doğru ne de yanlış oldukları gösterilebilir; yalnızca onların anlamsız oldukları söylenebilir.

Ayer, metafizikçilerin söylemlerinin duygu uyandıracak mahiyette olması sebebiyle edebiyata ilişkin sayılmasına da karşı çıkmaktadır. Çünkü o, ediplerin söylemlerinin de metafizikçilerininki gibi anlamsız sayılabileceği endişesiyle bunu reddetmektedir. Çünkü ediplerin ürettikleri şeylerin gerçekte karşılık geldikleri bir anlam dünyası vardır. Oysa metafizikçiler başta deney dünyasında yeri olmayan yani nesnesi bulunmayan söylemler dile getirirken, edebiyatçılar her ne kadar yanlış şeyler söyleseler bile, yapıtlarındaki söylemlerin sahte önermelerden kurulu olmadığı göz önüne alınırsa, onların bir anlam dünyasını betimledikleri ileri sürülebilir (1998: 22). Aslında metafizikçiler anlamsız şeyler yazmak istemezler, ancak onlar bu duruma dilbilgisine aldanmaları ya da dış dünyanın gerçekliğinin bulunmadığı savına götüren akıl yürütme sonucunda düşerler. Bunun yanı sıra şunu da söylemek gerekirse, metafizik yargıların büyük bölümünün sanı olması dışında, gizemli ve ruha hoş gelen duygusal düşüncenin ürünü olan birtakım ifadelerin yani estetik yargıların akla yatkın olduğu savunulabilir. Ancak Ayer'a göre bir metafizikçi ile estetik kaygılar taşıyan bir mistik arasında önemli bir fark yoktur (1998: 23).

Ayer'a göre dinsel ve etik olan yargıların sentetik önerme oluşturmaması, onların birer anlamsız savlar olduğunu ifade eder. Bunlar da metafizik ifadeler gibi kanıtlanamaz ve yadsınamazlar, yalnızca inanca konu olurlar.³ Ayer'ın teoloji ve ahlâk alanına ilişkin söylemlerinde metafiziğe yer vermemesinin en önemli nedeni, aşkın varlıktan yoksun bir metafiziğin olabileceği ve bunun için bir teoloji ya da değerler alanına gerek bulunmadığı inancında oluşudur. Bu yüzden onlardan burada uzunca bahsetmek, konuyu daha da uzatmak ve maksadın açıkça anlaşılmasına sebebiyet vermek olacaktır.

³ Ayer'ın teoloji ve etik hakkındaki etraflıca yorumları hakkında bkz. 1998: 79-96 ve ayrıca 1979: 211 vd.

Kaynaklar

- Altuğ, T. (2004), *Modern Felsefede Metafiziğin Elenmesi*, İstanbul: Etik.
- Aristotle (2004), *The Metaphysics* (trans. H. Lawson-Tancred), London: Penguin.
- Ayer, A.J. (1973), *The Central Questions of Philosophy*, London: Penguin.
- Ayer, A.J. (1990), *The Problem of Knowledge*, London: Penguin.
- Ayer, A.J. (1998), *Dil, Doğruluk ve Mantık* (çev. V. Hacıkadiroğlu), İstanbul: Metis.
- Hume, D. (1995), *An Inquiry Concerning Human Understanding* (ed. C.W. Hendel), New Jersey: Prentice Hall.
- İyi, S. (1999), *Çağımızda Metafizik Sorunu*, Ankara: Ayraç.
- Kant, I. (1929), *Critique of Pure Reason* (trans. N.K. Smith), London: MacMillan & Co.
- Locke, J. (1974), *An Essay Concerning Human Understanding* (ed. A.D. Woozley), New York: Meridian.
- Wittgenstein, L. (2000), *Tractatus Logico-Philosophicus* (trans. C.K. Ogden), London & New York: Routledge.